

Uniwersytet Rzeszowski

Instytut Pedagogiki

Katedra badań szkoły

i społeczeństwa zmediatyzowanego

ul. Ks. Jałowego 24; 35-010 Rzeszów

tel. (17) 872-18-16

fax: (17) 872-18-46

Rzeszów, 2023.01.09

dr hab. prof. UR Janusz Miąso

Recenzja rozprawy doktorskiej Nasreen Hawwari „Educational Climate of Arab Sector Kindergartens in the Northern Country of Israel. Between the existing situation and ministerial standards”; Supervisor: Prof. UAM dr hab. Aleksandra Boroń; Co-supervisor: Dr Celina Czech-Włodarczyk

Zaraz na początku recenzji po głębokim studium rozprawy doktorskiej pragnę wyrazić moje uznanie dla podjętej problematyki, które to badania są takim bardzo głęboko ludzkim korczakowskim pochyleniem się nad małym człowiekiem szczególnie potrzebującym pedagogicznego wsparcia, często bardzo bezbronny wobec dużej skali trudności społecznych, ekonomicznych, politycznych i dlatego koniecznie należy takie badania prowadzić i szukać ciągle lepszych rozwiązań dla lepszej edukacji, także tam gdzie to bardzo trudne.

Badania te to także szacunek dla nauczycieli, którzy także w bardzo trudnych warunkach realizują powołanie nauczycielskie z maksymalnym oddaniem dla dzieci, nie szcędząc sił, pragnąc dać dzieciom wszystko co najlepsze.

Ocena merytoryczna

Problem badawczy w dysertacji został postawiony jasno, merytorycznie a także wskazujący na właściwy poziom trudności dla pracy doktorskiej. Sama problematyka klimatu edukacyjnego placówek edukacyjnych, szczególnie przedszkola jest zjawiskiem starym i nowym, badanym, ale ciągle wymagającym jeszcze bardziej pogłębionych badań, które rodzi nowe potężne wyzwania pedagogiczne, ponieważ to właśnie tam dzieci, w bardzo dobrym klimacie edukacyjnym kształtują swoje człowieczeństwo i siłę na całe życie, dlatego problematyka jest tak ważna i dobrze, że została merytorycznie i wnikliwie zbadana, przez Doktorantkę, szczególnie przy pomocy obszernego i złożonego namysłu teoretycznego a także badań empirycznych, jakościowych, co pomaga podążać jeszcze bardziej w głąb pedagogicznych poszukiwań i zarazem pedagogicznych wskazań dla lepszej praktyki edukacyjnej.

Dlatego dobrze, że rozdziały teoretyczne są logiczną i merytoryczną spójną konstrukcją, bardzo dobrą bazą teoretyczną podejmującą najważniejsze kwestie jakimi są aktualnie klimat edukacyjny, o który w globalnym społeczeństwie informacyjnym coraz trudniej, gdzie pokazano także jak trudno o ten klimat w złożonych geopolitycznie, antropologicznie i historycznie społecznościach Izraela i Palestyny a także jak wielu nauczycieli i rodziców pomimo wszystko pragnie tego klimatu edukacyjnego dla swoich dzieci.

Rozprawa składa się z części: teoretycznej, metodologicznej i empirycznej.

Część teoretyczna zawiera dwa główne rozdziały.

W pierwszym rozdziale omówiony został system edukacyjny Izraela pod kątem różnorodności społeczno-kulturowej. Dokonano przeglądu literatury na temat edukacji przedszkolnej w ogóle, a w szczególności sektora arabskiego w Izraelu.

Omówiono następnie znaczenie wczesnej edukacji od trzeciego roku życia oraz obecną sytuację w przedszkolach sektora arabskiego. Uczyniono to w sposób niezwykle wnikliwy, merytoryczny, przy zachowaniu szacunku dla złożoności problematyki i w sposób obiektywny.

W drugim rozdziale dokonano przeglądu koncepcji klimatu wychowawczego jako narzędzia radzenia sobie z przemocą w przedszkolu oraz standardów optymalnego klimatu wychowawczego. Zbadano klimat edukacyjny i jego rolę w funkcjonowaniu placówek oświatowych. Odniesiono się również do definicji programu nauczania, różnych aspektów programu nauczania, form organizacji oraz obecności ideologii w programie nauczania. Dokonano również przeglądu literatury dotyczącej kształcenia nauczycieli i omówiono reformy edukacji jako systemowy krok w kierunku poprawy roli i statusu nauczyciela.

W tej części omówiono także kształcenie nauczycieli, kształcenie nauczycieli przedszkoli, a zwłaszcza kształcenie w sektorze arabskim, podkreślając specyfikę tego sektora, różnice i cechy charakterystyczne. Na końcu rozdziału omówiono także ważny element klimatu edukacyjnego i niezwykle istotny, jakim jest poradnictwo dla przedszkolaków.

W tej części omówiono także ogólnie poradnictwo oraz rolę i zadania przedszkolnego poradnictwa pedagogicznego. Kwestia ta jest niezwykle dynamiczna i podlega zmianom i reformom, na co trafnie i merytorycznie zwróciła uwagę Autorka dysertacji.

Całość teoretyczna jest bardzo dobrą bazą dla badań empirycznych.

Druga część prezentowanej rozprawy to część metodologiczna i empiryczna, która zaraz na początku prezentuje dobrze uporządkowaną metodologię.

Rozdział metodologiczny rozprawy został właściwie skonstruowany dla pedagogiki jako nauki społecznej, gdzie poszczególne elementy stanowią logiczną, merytoryczną a także chronologiczną uporządkowaną całość.

Punktem wyjścia jest określenie całej złożonej strategii badań i pewnych zależności wynikających ze standardów ministerialnych, które badaczka właściwie przywołuje i wykorzystuje dla badań, które wprowadzają w esencję pracy, którymi są problemy badawcze, które zostały skonstruowane poprawnie, czego konsekwencją są metody badawcze, jakościowe, które obejmują 10 zróżnicowanych placówek i w tym bardzo obszerne pogłębione wywiady ustrukturyzowane, obejmujące pytania zamknięte i otwarte, które pokazują bardzo złożoną problematykę społeczną i edukacyjną, zdrowotną, bezpieczeństwa a także relacje międzyludzkie, rodzinne, trudności ekonomiczne, które decydują o klimacie edukacyjnym przedszkoli.

Badania przeprowadzono w jakościowej strategii badawczej i zgadzam się zupełnie z Doktorantką, że jest to najlepszy sposób na opisanie, zinterpretowanie, kontekstualizację i zrozumienie klimatu edukacyjnego.

Następne logiczne składowe pracy to organizacja i przebieg badań, a także charakterystyka środowiska badawczego, bardzo zróżnicowanego.

Cały proces badawczy obejmuje obszerne, dogłębne i dobrze skorelowane badania jakościowe, które korespondują ze sobą w celu uzyskania precyzyjnych informacji o rodzajach, skali i różnorodności uwarunkowań klimatu edukacyjnego przedszkoli z akcentem na dzieci a także rodziców i nauczycieli a także środowisko społeczne.

Na szczególną uwagę i pochwałę zarazem zasługuje część analityczna rozprawy doktorskiej, która merytorycznie współgra i wynika z części teoretycznej a także metodologicznej, co jest istotnym elementem badań w naukach społecznych.

Obraz, który wyłania się z analizy, jest częściowo fragmentaryczny, jak akcentuje Doktorantka i do czego przyznaje się Autorka badań, dotyczy tylko badanych osób, jakichkolwiek porównań można dokonywać tylko w obrębie badanej grupy. Opracowanie dotyczy klimatu edukacyjnego w 10 przedszkolach wybranych do badań w sektorze arabskim na północy Izraela i analizuje sytuację klimatu edukacyjnego z perspektywy nauczyciela przedszkola oraz rzeczywistość tych przedszkoli w porównaniu z pożądanymi standardami Ministerstwo Edukacji.

Opracowanie dobrze ukazuje obecną rzeczywistość oraz niektóre przyczyny i skutki zaistniałej sytuacji w przedszkolach.

Całość jest uczyniona z głębokim namysłem i ukazuje dużą skalę zróżnicowania kulturowego, społecznego i ekonomicznego a także przeogromną skalę trudności także kulturowych, społecznych i ekonomicznych co jest bardzo na korzyść dysertacji przy badaniach jakościowych. Może należało zwiększyć ilość wywiadów, ale zapewne nie zwiększyłoby to ilości informacji na temat złożoności i trudności w zakresie klimatu szkolnego.

Pragnę w tym miejscu właśnie pochwalić wnikliwość badawczą i wysoki poziom zaangażowania osobistego Autorki w badania w kierunku możliwości uzyskania jak największej ilości informacji o rzeczywistości edukacyjnej, o klimacie edukacyjnym zarówno dzieci, jak i rodziców a także nauczycieli. A także co ważne jak te przestrzenie życia mają się do siebie nawzajem.

Wywiady z nauczycielami, o różnym wieku i stażu pracy, szczególnie bogate w treści, to bardzo bogaty zestaw informacji, głównie pedagogicznych i społecznych o bardzo złożonej i zarazem skomplikowanej problematyce klimatu edukacyjnego przedszkoli a zarazem „dotknięcie” konkretnego człowieka w jego całości kształcie życia, trudności życiowych i trudności pracy edukacyjnej. Ta część pracy szczególnie motywuje do pracy nad klimatem edukacyjnym zarówno dzieci, jak i rodziców a także nauczycieli a także, co bardzo istotne nad kształtowaniem jak najlepszych relacji międzyludzkich.

Niezwykle istotne dla badań i praktyki pedagogicznej są obszerne, wnikliwe i syntetyczne zarazem podsumowania, wnioski i postulaty pedagogiczne, które odważnie stawia doktorantka, zarówno w części analitycznej, jak również we wnioskach końcowych, klimat edukacyjny bowiem to aktualnie największe wyzwanie dla edukacji, dlatego musimy nie tylko badać i opisywać ale wprowadzać konkretne pedagogiczne rozwiązania dla jak najlepszej edukacji w każdej części świata, aby wzmocnić relacje rodzinne, szkolne, społeczne, a tym samym chronić zarówno dzieci jak i nauczycieli przed regresjami, destrukcją, wypaleniami i brakiem perspektyw.

Kwestie problemowe, które bardzo rozważnie stawia Doktorantka a które mobilizują do troski o lepszy klimat edukacyjny to:

- zaniedbania w ochronie, zdrowiu i bezpieczeństwie, gdy nauczyciele czują się zagrożeni, obiekty są niebezpieczne, nie ma podwórka;
- przemoc i niewłaściwe zachowania;
- niewłaściwa komunikacja między dziećmi, personelem, rodzicami, lokalnymi władzami i społecznością;
- brak środków, niespełniające norm warunki fizyczne, trudne relacje i przemoc wpływają na nieoptymalny rozwój emocjonalny i społeczny dzieci;
- samorząd lokalny nie zapewnia odpowiednich funduszy i zasobów, co szkodzi klimatowi uczenia się;
- brak wsparcia dla dzieci ze specjalnymi potrzebami;
- stosunek liczby dzieci do personelu jest niewystarczający, co powoduje, że dzieci z trudnościami adaptacyjnymi nie otrzymują żadnej uwagi ani opieki;
- bolesną kwestią, zwłaszcza dla nowych nauczycieli, są trudności w komunikacji z rodzicami; nauczyciele często spotykają się z brakiem szacunku i trudnością w zgłaszaniu trudnych problemów rodzicom; często dzieci pochodzą z domów z różnymi trudnościami, które są źródłem problemów w przedszkolu; takich sytuacji jest coraz więcej, przez co komunikacja z rodzicami często staje się bardziej skomplikowana i napięta.

W wyniku badań przeprowadzonych na potrzeby rozprawy Autorka formułuje bardzo trafne rekomendacje, cenne zapewne dla wielu miejsc na świecie, jak poprawić klimat edukacyjny w przedszkolach.

Wyniki badania podkreśliły potrzebę systemu pomocy i wsparcia dla nauczycieli przedszkoli, a potrzeba ta została podniesiona ze względu na złożoność roli nauczyciela przedszkola oraz brak zasobów który pogłębia poczucie osamotnienia nauczyciela;

- istnieje więc, zdaniem Doktorantki potrzeba dodania godzin poradnictwa pedagogicznego dla przedszkoli; obecność doradcy edukacyjnego w przedszkolach w

celu obserwacji, ewaluacji, konstruowania programu interwencji promuje tematy należące do klimatu wychowawczego; obecność doradcy edukacyjnego w przedszkolu byłaby wsparciem dla wychowawców przedszkola i pomogłaby poprawić klimat edukacyjny w przedszkolu;

- nauczyciele przedszkolni potrzebują wsparcia w opiece nad dziećmi ze specjalnymi potrzebami;
- zmniejszenie liczby dzieci w przedszkolach; zagęszczenie jest bardzo duże, a powierzchnia przydzielona każdemu dziecku nie odpowiada specyfikacji;
- istnieje potrzeba rozbudowy budynków przeznaczonych na obsługę przedszkoli oraz budowy specjalnych budynków zgodnie z założeniami, ponieważ okazało się, że większość budynków jest wynajmowana i nie jest przeznaczona na potrzeby przedszkoli; wiele przedszkoli nie ma podwórek lub zawierają nieodpowiednie podwórka;
- istnieje potrzeba zwiększenia budżetów i nadzoru, aby środki publiczne nie były defraudowane i mogły być wykorzystane na różnego rodzaju sprzęt i działania, a nie tylko na podstawowe materiały - inwestycja w wyposażenie przedszkola, np. gry, wyposażenie podwórka i inne;
- wskazówki dla rodziców dotyczące współpracy z przedszkolem oraz wskazówki dla rodziców dotyczące komunikacji z dziećmi.

Może należało jeszcze bardziej rozbudować zalecenia dla rodziców, a także dla działaczy społecznych i polityków.

Bibliografia dysertacji jest obszerna i merytorycznie dobrana i wykorzystana. Obszerna bibliografia wskazuje na gruntowne poszukiwania autorki dysertacji.

W aneksach umieszczono narzędzie badawcze, a także uporządkowane wywiady.

Ocena formalna

Dysertacja jest spójnym i koherentnym dobrze uporządkowanym konstruktem, z głębokim i rozważnym namysłem, gdzie jasno i precyzyjnie postawiony problem badawczy, jest konsekwentnie zgodny z całą procedurą jego analizowania, rozwiązywania i wnioskowania a także postulowania.

Widoczny jest dobry warsztat naukowy – teoretyczny i empiryczny i staranność Doktorantki, zaangażowanie, zarówno w stawianiu problemów badawczych, ich analizowaniu, wnikliwą analizę wypowiedzi nauczycieli, logiczne rozwiązywanie problemów i podsuwanie wskazówek z zakresu pedagogiki.

Całość pracy jest wykonana bardzo starannie pod względem językowym i graficznym.

Konkluzja

Wnikliwe studium dysertacji Pani mgr Nasreen Hawwari, pozwala postawić jej wysoką pozytywną ocenę i podkreślić duży wkład badawczy w pedagogikę przedszkolną, doradztwo pedagogiczne, pedagogikę społeczną, pedeutologię, pedagogikę rodziny, edukację międzykulturową, a także osobiste wysokie badawcze zaangażowanie w podjętą problematykę i stwierdzić, iż zdaniem recenzenta, spełnia ona wymagania stawiane rozprawom doktorskim, które są podstawą ubiegania się o stopień naukowy doktora. Wobec powyższego, recenzent zwraca się z prośbą do Pani Dziekan WSE UAM i Wysokiej Komisji o pozytywną kontynuację przewodu doktorskiego.

ks. Janusz Miąso

